

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal-ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Bakalaureusetöö

Indrek Halilov

**AUTONOOMSED PIIRKONNAD TÄISDEMOKRAATLIKU JA
HÜBRIIDREŽIIMI TINGIMUSTES: HISPAANIA KUNINGRIIGIS ASUVA
KATALOONIA JA VENEMAA FÖDERATSIOONIS ASUVA TATARSTANI
NÄITEL**

Juhendaja: Karmo Tüür

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
/töö autori nimi/

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. AUTONOOMIA TEOREETILINE KÄSITLUS	6
1.1 Autonoomia tõlgendused	6
1.2 Seadusandlik autonoomia	9
1.3 Autonoomsete piirkondade tekkimise eeldused.....	10
2. AUTONOOMIAST VENEMAA TATARSTANIS JA HISPAANIA KATALOONIAS.....	12
2.1 Režiimi lagunemine.....	12
2.2 Tatarstani ja Kataloonia autonoomia saavutamine.....	13
2.2.1 Piirkondade üldandmed.....	13
2.2.2 Autonoomia väljakujunemise protsess.....	15
2.3 Poliitiline ja majanduslik olukord Tatarstanis ja Kataloonias	18
2.3.1 Režiimi tutvustus.....	18
2.3.2 Majandus.....	21
2.4 Tatarstani ja Kataloonia tulevikuväljavaated.....	22
KOKKUVÕTE.....	24
KASUTATUD KIRJANDUS.....	26
SUMMARY	29

SISSEJUHATUS

Mõistel autonoomia (kreeka keeles *autos* 'ise', *nomos* 'seadus') on tänapäeval mitmeid tõlgendusi. Poliitikateadustes mõistetakse selle termini kõige laiemal tähenduse all osaliselt iseseisvaid territooriume, millel on olemas eraldiseisvad seadustandvad- ja valitsemisorganid. 21. sajandil eksisteerib maailmas kümneid autonoomseid piirkondi. Kuna aga autonomiseerumise protsessid pole kaugeltki lõppenud ning juba autonoomia saavutanud piirkondade areng kulgeb erinevalt ja erinevates suundades on autonoomia temaatika aktuaalne käesoleval ajal ning ka edaspidi.

Autonoomseid piirkondi saab iseloomustada mitmete parameetrite järgi: ajalooline kujunemine, geograafiline asend, etniline koosseis, subsidiaarsus ja väljavaated iseseisvuseks. Autonoomseid piirkondi esineb nii demokraatlikes (Suurbritannia, Taani, Soome) kui ka ebademokraatlikes (Iraak, Hiina) riikides.

Võib oletada, et demokraatlike riikide baasil on lihtsam uurida, millised võimalusi omab autonoomne piirkond oma arengut puudutavate otsuste tegemisel ja kas tegevuse eesmärgiks on seatud kontrolli ülevõtmine keskvõimult üha uutes valdkondades ning täieliku iseseisvuse saavutamine tulevikus. Demokraatlikes riikides on autonoomsete piirkondade seisund ja poliitilised õigused selgelt reguleeritud, olukord on poliitiliselt küllaltki stabiilne.

Autoritaarse korraga riikides paiknevate autonoomsete piirkondade olukord on komplitseeritud. Keskvõimu surve autonoomiale on üldjuhul tugev ning piirkondade otsustusvõime piiratud, samuti on raske teha pikaajalisi prognoose tuleviku osas.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida autonoomia mõistet ja eri vorme ning võrrelda autonoomseid piirkondi täis-demokraatliku ja hübriidrežiimi tingimustes. Võrdlen Hispaanias asuvat Katalooniat ja Venemaal asuvat Tatarstani. *The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy* 2010 määratluse kohaselt kuulub Hispaania täisdemokraatliku (*full democracies*) riigi määratluse alla, Venemaa on kategoriseeritud kui hübriidrežiimiga (*hybrid regime*) riik, mis tähendab, et riigis esineb nii demokraatia kui autoritaarse režiimi elemente. **Mõlemad on föderaalriigid, mis muudab juhtumid sarnasemaks ja paremini võrreldavaks.**

Uurin, kuidas defineeritakse autonoomiat poliitikateadlaste poolt ning mille poolest erineb autonoomne piirkond demokraatliku ja hübriidrežiimi tingimustes. Milline on keskvõimu huvi autonoomia laiendamiseks või piiramiseks. Kuidas on autonoomsed piirkonnad ära kasutanud neile keskvõimu poolt antud võimalusi ja millised on autonoomsete piirkondade eesmärgid tulevikuks. Mida on ühes autonoomias (kvalitatiivselt) teisiti või (kvantitatiivselt) vähem, rohkem kui teises. Hüpotees: autonoomse piirkonna kujunemise eeldused ja tekkepõhjused on üldjuhul sarnased, kuid demokraatlikus riigis asuv autonoomne piirkond on oma edaspidises arengus suveräänssem ja stabiilsem, kui hübriidrežiimis asuv territoorium. Minu poolt võrreldavate piirkondade kõrvutatavateks näitajateks on suveräänsuse kujunemisprotsess, geograafiline asend, rahvastikunäitajad, majanduslik võimekus, välispoliitika, keskvõimu stabiilsus ja keskvõimu poolt delegeeritud suveräänsuse määr. Töö on jaotatud kaheks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis uurin autonoomia teoreetilist määrangut: definitsiooni ja erinevate autorite käsitlusi. Teises peatükis võrdlen vaadeldavate piirkondade kujunemisprotsessi, analüüsin piirkondade poliitilist ja majanduslikku olukorda tänapäeval ja tulevikuväljavaated. Järeldan, millised on piirkondades võimalused iseseisvumiseks või ohud autonoomia kaotamiseks.

Töös tuginen peamiselt akadeemilistele teadusartiklitele ja muudele teemaga seotud väljaannetele. Statistiliste näitajate aluseks on võetud Hispaania ja Venemaa Statistikaametite andmed. Kasutatud kirjanduse puhul jälgin allikate kaasaegsust ja võimalikult mitmekülgset käsitlust teemast. **Oma bakalaureusetöös tuginen ma professor Michael Tkaciki käsitlusele autonoomiast.** Täiendavateks näideteks toon sisse professor **Hans-Joachim Heintze** ja politoloog **Ruth Lapidot**h'i käsitluse.

1. AUTONOOMIA TEOREETILINE KÄSITLUS

Käesolevas peatükis uurin autonoomia teoreetilist määrangut: definitsiooni ja erinevate autorite autonoomia tõlgendusi. Samuti käsitlen territoriaalse autonoomia saavutamise erinevaid viise. Põhjalikumalt uurin ühe territoriaalse autonoomia vormi, seadusandliku autonoomia, olemust ja iseloomulikke tunnuseid. Bakalaureusetöö uurimisobjektiks on seadusandliku autonoomiaga piirkonnad. Seadusandlik autonoomia on Michael Tkacik'i teooria kohaselt kõige laiaulatuslikum autonoomia vorm. Seega avab käesolev peatükk täpsemalt töö raamistiku ja uurimisküsimused.

1.1 Autonoomia tõlgendused

Poliitikateaduses ei ole välja töötatud ühtset autonoomia definitsiooni. Autonoomiast kõneldakse mitmel tasandil: üksikisik, riik, rahvusvaheline süsteem. „Iga autonoomia subjekt on unikaalne ja sõltub konkreetsetest kultuurilistest, ajaloolistest ning poliitilistest asjaoludest. Seda unikaalsust on oluline rõhutada selleks, et mõista, kuidas autonoomia toimib ja kuidas moodustada uusi autonoomseid režiime.“¹ Käesolev uurimustöö keskendub põhiliselt seadusandliku autonoomiaga, ehk territoriaalse autonoomia kõigema vormiga, seotud küsimustele, seega vaatleme järgnevalt mõningaid selle nähtusega seotud autonoomia interpretatsioone.

Professor Hans-Joachim Heintze defineerib autonoomiat kui otsustusõiguse andmist isikute rühmale või regiooni omavalitsuspiirkonnale ja seega nende osalise sõltumatuse tunnustamist riigi või keskvalitsuse mõjust. Samas lisab ta, et autonoomiat võib defineerida ka välistamise meetodil. See tähendab, et keskvalitsuse poolt on kindlaks määratud vaid valdkonnad (näiteks välissuhted, riigikaitse ja rahandusküsimused), mis ei kuulu omavalitsuse pädevusse.²

André Légaré ja Markku Suksi vaatlevad oma artiklis autonoomiat läbi föderalismi mõiste. Kirjutises märgitakse, et autonoomne piirkond unitaarriigis muudab

¹ Lapidoth, R. (2001) „Elements of Stable Regional Autonomy Arrangements“, *Centrum für angewandte Politikforschung*, p 3.

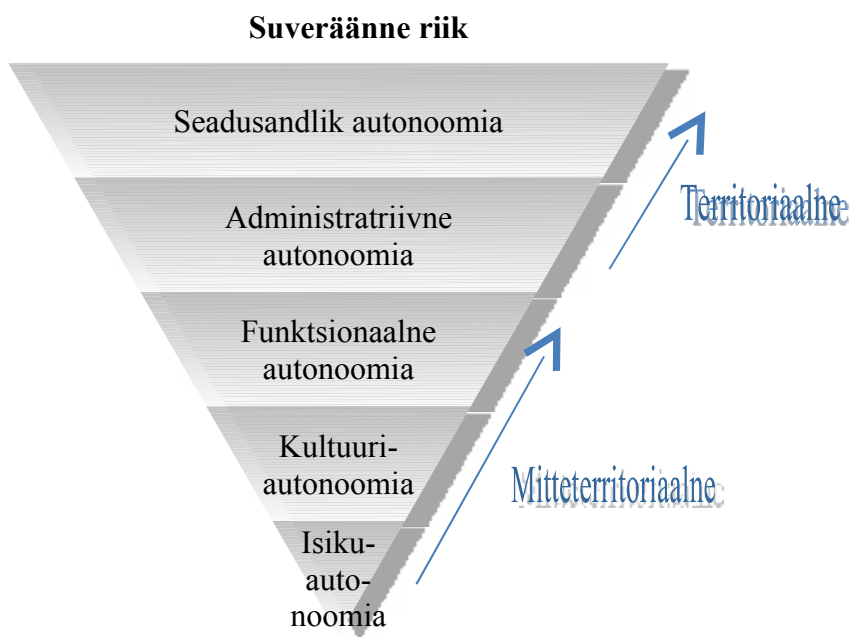
² Suksi, M. (1998) „Autonomy: Applications and Implications“, *Kluwer Law International*, p 7.

selle riigi sarnaseks föderaalriigiga, samas võib föderaalriigis lisaks föderatsioonis osalevatele riikidele esineda ka autonoomseid piirkondi.³

Iisraeli politoloog Ruth Lapidoth toob autonoomia määratlemisel välja kolm tähtsat aspekti, milleks on: õigus tegutseda teatud küsimustes oma äranägemise järgi, õigus anda välja kohalikke õigusakte piirkonda puudutavates küsimustes ning samastades autonoomiat iseseisvuse ja detsentraliseerimisega.⁴

Nagu eeltoodud definitsioonidest nähtub, on autonoomia kohta võimalik tuua välja mitmeid tõlgendusi ja vaatenurki. Autonoomia põhiküsimuseks jääb siiski see, kuidas on jaotatud volitused keskvõimu ja autonoomse üksuse vahel. Bakalaureusetöö aluseks on võetud Michael Tkacik'i autonoomia teooria, milles on käesoleva uurimuse autori meelest kõige täpsemini kirjeldatud autonoomia eri vormid.

Joonis. 1 Autonoomia vormid⁵

³ Légaré, A., Suksi, M. (2008) "Rethinking the Forms of Autonomy at the Dawn of the 21st Century", *International Journal on Minority and Group Rights*, 15, p 147.

⁴ Suksi, M. (1998) „Autonomy: Applications and Implications“, *Kluwer Law International*, p 6.

⁵ Tkacik, M. (2008) "Characteristics of Forms of Autonomy", *International Journal on Minority and Group Rights*, 15, p 372.

Oma viit autonoomia vormi defineerib M. Tkacik järgnevalt:⁶

1. Isikuautonoomia (*personal autonomy*) – isikule peavad olema tagatud põhiõigused (kodanikuvabadused- ja õigused), mis ei ole seotud tema kuulumisega mingisse gruppi. Sellisteks õigusteks on näiteks usu- ja sõnavabadus ning õiglase kohtupidamise tagamine.
2. Kultuuriautonoomia (*cultural autonomy*) – laiendab isikuautonoomia õigusi konkreetsetele kultuurilistele või keelelistele rahvusgruppidele. Ei ole seotud kindla territooriumiga, vaid kehtib antud grupile kogu riigis. Autonoomia on seotud otsustega, mis hõlmavad kultuuri säilimist ja taastootmist. Näiteks saamid Soomes, kellele on seadusega tagatud rahvuskeelne haridus.
3. Funktsionaalne autonoomia (*functiona autonomy*) – konkreetses küsimuses või valdkonnas on otsustusõigus detsentraliseeritud ehk delegeeritud kohapealseks reguleerimiseks. Näiteks Soome põhiseaduse kohaselt on riigikeelteks soome ja rootsi keel, mis annab funktsionaalautonoomia kohaselt võimaluse omandada haridust lisaks soome keelele ka rootsi keeles.
4. Administratiivne autonoomia (*administrative autonomy*) – funktsionaalse autonoomia võrgustik, mille raames on antud ühele piirkonnale erinevates valdkondades suurem otsustusõigus (koolikorraldus, avalik teenus). Tegemist pole seadusandliku võimuga, vaid valdkonnapõhise reguleerimisega kohaliku võimu poolt. Näiteks võib tuua Prantsusmaa koosseisu kuuluv Korsika saar, mille elanikud valivad omale esinduskogu otsustamiseks kohalike asjade üle.
5. Seadusandlik autonoomia (*legislative autonomy*) – kõige laiaulatuslikum autonoomia vorm, mida pole võimalik üheselt defineerida, vaid saab analüüsida läbi kolme näitaja. Keskse tähtsusega on seadusandlikus autonoomias kohaliku võimu suveräänsuse määr, s.t küsimus sellest, millised on kohaliku seadusandliku ja täidesaatva võimu piirid; kui märkimisväärne on keskivõimu sekkumine; milline on antud piirkonna juriidiline süsteem; kuidas on reguleeritud vaidlusküsimuste lahendamine keskivõimuga; milline on piirkonna keelepoliitika. Piirkondi, kus neis küsimustes on suurem iseseisev otsustusõigus, saab liigitada seadusandliku autonoomiaga territooriumideks. Näitena sellisest piirkonnast toob Tkacik Fääri saared.

⁶ Tkacik, M. (2008) "Characteristics of Forms of Autonomy", *International Journal on Minority and Group Rights*, 15, p 370-384.

Teiseks tuleb seadusandliku autonoomia analüüsimisel kindlaks teha, kuidas toimub kohaliku hariduspoliitika kujundamine; kas autonoomses piirkonnas eksisteerib eraldiseisev kodanikkond; kas piirkonnal on õigus võtta laenu; kas on kehtestatud kohalikke makse ning toimib finants- ja maksupoliitika. Kuidas on korraldatud turvalisusega seotud küsimused ja millised valimiste korraldamise põhimõtted.

Kolmandaks tuleb vaadelda kohalikku välispoliitika korraldust. Näiteks kas piirkonnal on õigus sõlmida rahvusvahelisi lepinguid, mis on seotud selle autonoomse piirkonnaga; kas on õigus osaleda rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Analüüsid eelpooltoodud seadusandliku autonoomia tunnuseid, on võimalik teha järeldusi kui iseseisev on autonoomne piirkond ja jälgides, kas aja jooksul toimub õiguste lisandumine või asub keskvõim neid piirama, saab teha järeldusi nii autonoomse piirkonna enda tulevikuväljavaadete kui keskvõimu tugevnemise või nõrgenemise kohta.

1.2 Seadusandlik autonoomia

Uurimustöös võrreldavad autonoomsed piirkonnad kuuluvad oma tunnuste poolest Tkaciku määratluses toodud seadusandliku autonoomia alla. Ruth Lapidoth iseloomustab erinevate valdkondade detailses analüüsis, milline on tavapäraselt seadusandliku autonoomse piirkonna ja keskvõimu vaheline otsustusõiguse jaotus:

1. Julgeolek – tuleb eristada välis- ja sisejulgeolekut ning avaliku korra tagamist. Välisjulgeolek on alati keskvõimu otsustuspädevuses. Politsei võib olla vajaduse korral kohaliku omavalitsuse teenistuses. Sisejulgeoleku asutused on üldjuhul allutatud keskvõimule;
2. Välispoliitika – üldiselt iseseisvat välispoliitikat ei eksisteeri. Lubatud võivad olla majandus- või kultuurilepingud. Lepingute kinnitamiseks on tihti vaja keskvõimu luba. Piirangutega on lubatud osa võtta rahvusvaheliste organisatsioonide tööst;
3. Majandus – väga lai valdkond, mis hõlmab rahandust, tööhõivet, turismi, põllumajandust. Raske on välja tuua konkreetseid seaduspärasusi, kuna võimalusi otsustusprotsessi keskvõimu ja autonoomse piirkonna vahel jagada on palju;
4. Vesi ja energeetika – nende kahe strateegilise ressursi kasutamine nõuab tugevat koostööd ja on enamasti keskvõimu juhtida;

5. Side ja transport – tavaliselt on need valdkonnad autonoomse piirkonna otsustusalas. Juhul, kui autonoomne piirkond omab kogu riigi jaoks olulisi sadamaid või lennujaamu, on keskvõim huvitatud koostöölepingute sõlmimisest;
6. Keskkonnakaitse – valdkond, kus keskvõim ja kohalik valitsus peavad tegema koostööd, täitmaks rahvusvahelisi norme;
7. Kultuur – piirkonnal peaks olema õigus oma haridus- ja kultuuriprogrammile. Tähtis on analüüsida, kui suures osas sekkub keskvõim otsustusprotsessidesse;
8. Sotsiaalvaldkond – tööjõud, meditsiin, heaolu, sotsiaalne kindlustatus. Enamasti on need valdkonnad autonoomse piirkonna otsustusalas;
9. Õigusvaldkond – väga oluline valdkond, mille jaotus tuleks kindlaks määrata juba autonoomia kehtestamisel s.t millistes valdkondades millist õigussüsteemi kohaldatakse; kas eksisteerivad kohalikud õigusaktid; kohtusüsteem ning milline on kohalike ja keskvõimu poolt välja antud seaduste omavaheline suhe. Tavapäraselt kehtib põhimõte, et keskvõim määrab kindlaks õigusala raamistiku, mille piires autonoomne piirkond kehtestab oma seadused.⁷

Erinevate riikide seadusandliku autonoomiaga piirkondadel on eelpooltoodud valdkondades otsustusõiguse tase väga erinev. Vaadeldes volituste jagamist neis valdkondades keskvõimu ja autonoomse piirkonna vahel, saab teha järeldusi keskvõimu tugevuse kohta. Uurimistöö autori arvamuse kohaselt ei näita keskvõimu tugevust mitte olukord, kus enamus otsustusõigust on tsentraliseeritud, vaid pigem laialdasemate volituste andmine autonoomsetele piirkondadele, pakkudes samas omalt poolt vastu hüvesid ja kaitset valdkondades, milles elluviimine autonoomsele piirkonnale iseseisvalt poleks antud tingimustes võimalik (näiteks laialdane siseturg ja julgeolek).

1.3 Autonoomsete piirkondade tekkimise eeldused

Ruth Lapidothi käsitluse järgi saab riigis territoriaalse autonoomse piirkonna moodustada: tuginedes riigis kehtivale põhiseadusele, muudele olulistele seadusandlikele aktidele ning seadustele või neid omavahel kombineerides. Samuti võidakse autonoomia kehtestada rahvusvaheliste õigusaktidega. Sageli eelneb autonoomia väljakuulutamisele referendum kohaliku elanikkonna seas. Autonoomseid

⁷ Lapidoth, R. (2001) „Elements of Stable Regional Autonomy Arrangements“, *Centrum für angewandte Politikforschung*, p 28-35.

territooriume moodustatakse tavaliselt piirkondades, millel on kindel etniline koosseis ja mis paiknevad föderaalse struktuuriga riigi territooriumil.⁸

Autonoomse piirkonna moodustamine võib toimuda nii konfliktide vältimiseks kui konfliktide tulemusena. Nagu ajalugu näitab on multinatsioonaalsetes riikides etniliste konfliktide tekkimise oht suur. Konfliktide tekkimise eeldusteks on näiteks: suurte ja kompaksete ning ajalooliselt kindlas piirkonnas elavate etniliste gruppide (põlisrahvuste) olemasolu, nende rahvusgruppide eneseteadvuse tõus, majanduslik ja sotsiaalne rahulolematuse keskviimuga. Samuti soodustab autonoomiate tekkimist keskviimu enda nõrgenemine. Kui tekkivad pingsituatsioonid lahenduseta jätta, võib see viia vägivaldsete konfliktideni (Baskimaa, Põhja-Iirimaa) või faktilise eraldumiseni (Transnistria, Abhaasia). Osalise suveräänsuse saavutamine võib aidata riigisiseseid pingeid maandada. Riigi terviklikkuse säilimise eesmärgil on keskviim nõus loovutama osa oma volitustest ja autonoomiat sooviv piirkond on nõus osa oma otsustusõigusest jätma keskviimu pädevusse. Milliste õigusaktidega ning millistel tingimustel reguleeritakse keskviimu ja autonoomse piirkonna vahelised suhted ja volitused, sõltub juba konkreetsetest asjaoludest. Samas peab igasugune autonoomia saavutamise taotlus olema kindlalt läbi kaalutud ja läbi viidud vastavalt hetkeolukorrale.

⁸ Lapidoth, R. (2001) „Elements of Stable Regional Autonomy Arrangements“, *Centrum für angewandte Politikforschung*, p 15.

2. AUTONOOMIAST VENEMAA TATARSTANIS JA HISPAANIA KATALOONIAS

Käesolevas peatükis analüüsin autonoomia väljakujunemist Hispaania Kataloonias ja Venemaa Tatarstanis. Võrdlen kahe piirkonna majanduslikke näitajaid, geograafilist asendit, rahvastikunäitajaid, välispoliitikat, keskvõimu stabiilsust, föderaalvõimu delegeeritud suveräänsuse määra ja riigis valitseva režiimi mõju autonoomsele piirkonnale. Samuti annan hinnangu Kataloonia ja Tatarstani tulevikuväljavaadetele, kas eksisteerib iseseisvumis võimalus või autonoomia hääbumise oht.

2.1 Režiimi lagunemine

Teise maailmasõja lõpp tõi Euroopas kaasa mitmete ebademokraatlike režiimide tekke. Hispaanias oli autoritaarse korra kehtestanud Francisco Franco, kes Hitleri liitlasena oli vältinud sekkumist sõtta ja sellega kindlustanud oma võimu. Nõukogude Liidus püsis kommunistide kehtestatud kord. Kumbki režiim ei soosinud riigis elavate vähemusrahvuste õiguste kaitset ja kõik vastuhakud keskvõimule suruti veriselt maha. Välistatud oli ükskõik millise autonoomia taseme saavutamine. Vastupanuliikumised Hispaanias ja N. Liidus tegutsesid "põranda all" püüdes valitsevat korda õõnestada nii relvajõul kui ka valitsusvastast propagandat tehes. Katalaanid ja tatarlased elasid etnilise tagakiusamise ja rahvuskultuuri hääbumise ohus. Positiivsed muutused kahe vähemusrahvuse olukorda tulid riigis kehtiva režiimi nõrgenemisel ja sellele järgnenud lagunemisel.

1975. aastal suri mitu kümnendit Hispaaniat valitsenud diktaator Franco. See tõi riigis kaasa monarhia ja demokraatliku korra taastamise, mis andis riigis elavatele vähemuses olevatele etnilistele gruppidele võimaluse oma õiguste eest võidelda. "Juan Carlos sai Franco järel riigipeaks ja krooniti kuningaks kaks päeva pärast diktaatori surma. Ehkki esialgu üsna ettevaatlikult, et mitte ärritada Franco fanaatilisi poolehoidjaid, oli kuningas otsustanud Hispaania demokraatlikuks riigiks muuta."⁹

⁹ Raymond Catt. Hispaania ajalugu, Tallinn: Valgus 2006, p 277.

Hispaania diktaatori võimu nõrgenemine sai alguse juba mitu aastat enne Franco surma. Selle põhjuseks võib pidada ühiskonna moderniseerimiseks läbiviidud reforme. Kodanikud said juurde õigusi ja majandust muudeti senisest avatumaks. Sarnaseid paralleele režiimi nõrgenemisest võib tuua ka 1980. aastate Nõukogude Liidust, kus riigijuhiks tõusnud Mihhail Gorbatšov otsustas valitsevat süsteemi kaasajastada. Uute vabaduste tekkega aktiveerus sotsialismileeris rahvuslus, mis väljendus paljude väikerahvaste iseseisvuspüüetes. Hispaania 1975. aastal ja Nõukogude Liit 1990. aastal olid küllaltki sarnases olukorras. Valitseva režiimi nõrgenemine ja lagunemine tõi mõlemas riigis kaasa soodsad võimalused iseseisvuse või autonoomia saavutamiseks. Föderaalne süsteem Hispaanias ja Venemaal lõi eelduse autonoomiate suuremale iseolemise-püüdlustele, kuna föderaalriigis on piirkondadel põhiseaduse järgi suurem otsustusõigus.

2.2 Tatarstani ja Kataloonia autonoomia saavutamine

2.2.1 Piirkondade üldandmed

Tatarstani Vabariik asub Venemaal Volga föderaalringkonnas. „2002. aasta rahvaloenduse andmetel elas riigis umbes 3 800 000 inimest, kellest 2 000 000 on tatarlased.“¹⁰ Tatarlased on islamiusulised, peamiselt sunni voolu esindajad, mis ei ole Venemaal valitsev usk. Kuigi islam on üks neljast ametlikult tunnustatud religioonist, võib Venemaad ohustada radikaliseeruv islamiäärmuslus, kuna esinevad relvastatud konfliktid täielikult iseseisvuda sooviva islamistliku Tšetšeenia Vabariigi ja Venemaa vahel. Tatarstan moodustab kogu Venemaa territooriumist väga väikese osa, umbes 1/250. Välisriikidega piir puudub, kuid Tatarstanil on majandussuhted ligi 100 maailma riigiga ning piirkond püüab hoida tasakaalus nii ida- kui läänesuunalist partnerlust. Tatarstan on Vene valitsustevahelise koostöökomisjoni aktiivne liige mille raames tehakse koostööd välisriikidega. Oma välispoliitikat viib Tatarstan ellu koostöös Venemaa Föderatsiooni välisministeeriumi ja selle esindusega Kaasanis. Tatarstan teeb koostööd ka rahvusvaheliste organisatsioonidega, näiteks UNESCO, EBRD-ga.¹¹

¹⁰ http://www.tatar.ru/index.php?DNSID=5aa817be09c2040ba42809825331ccb5&node_id=1401
01.04.2012

¹¹ <http://tatarstan.ru/eng/about/international.htm> 02.04.2012

Piirkond on rikas loodusvarade poolest, peamiseks tuluallikaks on nafta ja naftasaadused.

Kataloonia asub Hispaania kirdeosas ja tema territoorium moodustab umbes 1/15 kogu riigi territooriumist. Majanduslikult on piirkond arenenud, kuna suur osa kogu riigi transiidivoost liigub läbi Kataloonia. Olulisel kohal autonoomse piirkonna juhtimisel on välispoliitika. Kataloonia valitsus kujundab iseseisvat välispoliitikat, mis vastaks piirkonna huvidele. Tähtis on tugevdada kohalolekut ja suhteid Suurbritannias, Prantsusmaal, Saksamaal, Suurbritannias ja Argentiinas¹². Tatarstaniga kõrvutades on suureks erinevuseks välispiiri olemasolu. Mõlema autonoomse üksuse arengut on soosinud riigi keskmisest kõrgem majanduslik jõukus piirkonnas ja iseseisva välissuhtluse kujundamine. Neid kahte näitajat on Ruth Lapidotš tähtsustanud seadusandliku autonoomia püsimise tingimustena. Näiteks, et Tatarstani puhul on režiim väga täpselt ära määratelnud, milliseid lepinguid tohib, teha. Kataloonia puhul ei ole täpseid määratlusi paika pandud.

Tabel. 1 Autonoomsete piirkondade üldandmed

Autonoomne piirkond		
	Tatarstan¹³	Kataloonia¹⁴
Pindala (tuh.km ²)	67, 8; 0,4 % kogu Venemaa pindalast (Venemaa 17 075, 4)	32 ,1; 6,5 % kogu Hispaania pindalast (Hispaania 504,7)
SKP (2011)	33,2 mld eurot, 2,5% kogu Venemaa SKP-st (Venemaa 1,7 triljonit eurot)	210 mld eurot, 20% kogu Hispaania SKP-st (Hispaania 1 triljon eurot)
Rahvaarv (milj.)	3, 786, 2,5 % kogu Venemaa rahvastikust	7,535, 20 % kogu Hispaania rahvastikust

¹² <http://www.catalanviews.com/node/15> 03.04.2012

¹³ <http://tatarstan.ru/eng/about.html>, <http://russiatrek.org/about-russia-overview>,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>,

http://www.wermutham.com/fileadmin/user_upload/WAM_Investor_Day_September_2011/1115-1215_1_2011-09-15_Presentation_of_the_RT_eng_.pdf,

<http://en.rian.ru/business/20091021/156545994.html> 02.04.2012

¹⁴<http://www.gencat.cat/catalunya/eng/coneixer.htm>, <http://www.usefoundation.org/view/564>,

<http://larepublicacatalana.wordpress.com/2012/04/16/the-poverty-of-spainla-miseria-despanya/> 25.04.2012

	(Venemaa 141, 867)	(Hispaania 39, 167)
Religioon	islam (levinuin religioon õigeusk)	katoliiklus (levinuin religioon katoliiklus)
Ametlik keel	tatari ja vene	katalaani ja hispaania
Kohalik eelarve	4,5 mld euro (2010) 1,8 % Venemaa eelarvest (Venemaa 2010. aasta eelarve 261 mld eur)	32 mld eur (2010), 18% Hispaania eelarvest (Hispaania 2010. aasta eelarve 180 mld eur)
Valitsus	Tatarstani Vabariigi valitsus	Kataloonia Generaliteet

2.2.2 Autonoomia väljakujunemise protsess

Tatari rahvas on aastasadu püüelnud iseseisvuse poole. 20. sajandi alguses tehti mitmeid katseid suveräänsus saavutada, kuid enamluse võimuletulek Venemaal nurjas kavandatud plaanid. Nõukogude Venemaal kehtestatud rahvaste enesemääramisõigus võimaldas ka range kommunismi korra ajal teatud autonoomiat/eriõigusi säilitada. „Tatarstan oli iseseisev Nõukogude Liidu kaasasutaja ja sai liidu liikmeks 1922. aastal. Ametlik tõuge suurema autonoomia suunas toimus 1990. aastal, kui valiti esimene Tatarstani Vabariigi president.“¹⁵ Selleks ajaks oli keskvoim kaotanud kontrolli riigis toimuva üle ja setsessioonilised liikumised olid aktiveerunud. Katalaanide poliitiline aktiveerumine sai alguse 20. sajandi alguses. „Esimene ühtne katalaane esindav liikumine oli 1906. aastal moodustatud Kataloonia Solidaarsus. See liikumine tekkis protestiks sõjaliste repressioonide vastu, mis olid suunatud Kataloonia ajakirjanduse vastu ja ... keskvoimu vastu, mis ründas demokraatiat ja autonoomiat.“¹⁶

Sarnaselt Tatarstaniga õnnestus katalaanidel 20. sajandi esimesel poolel saavutada osaline suveräänsus. Mõlemal juhul oli eelduseks poliitiliselt aktiivne rahvuslik kogukond. Kataloonia esimese autonoomse perioodi alguseks loetakse 1931. aastat. Samal aastal kuulutati välja teine Hispaania Vabariik, mis oli demokraatliku korraga. Aprillis toimunud valimised oli katalaane esindava partei Esquerra

¹⁵ Kaloudis, S. (2007) „The Institutional Design of Russian Federalism: A Comparative Study of Three Republics; Tatarstan, Dagestan, and Chechnya,“ *Journal of Post-Soviet Democratization*, 15 (1), p 14.

¹⁶ J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” *Generalitat de Catalunya* 2002, p 42.

Republicana de Catalunya (ERC) jaoks edukad ja see võimaldas asuda keskvõimuga autonoomialäbirääkimistesse. Läbirääkimised kahe uue võimu vahel - Madridis ja Barcelonas - viisid 17. aprillil Kataloonia Generaliteedi, kui kohaliku parlamendi ja piirkonna presidendi (Francesc Macia) ametikoha taastamiseni. 1932. aastal võeti vastu Autonomiam Statuut.¹⁷ Piirkonna areng kestis kuni 1936. aastani kui riigis algas kodusõda. Kuni Teise maailmasõja puhkemiseni kehtis piirkonnas seadusandlik autonoomia. Kataloonia, mis esindas vabariiklasi kodusõjas, pidi 1939. aastal kindral Franco vägede võitu tunnustama. 1939. aasta vabariiklaste kaotus sundis Kataloonia poliitilise eliidi ja tuhanded teised Franco vastased eksiili minema¹⁸. Tatarstani juhtumi puhul kontrollis keskvõim kuni N. Liidu lagunemiseni autonoomiat ja selle ulatust täielikult. Piirkonda said juhtida ainult keskvõimule sobivad isikud. Ruth Lapidoti ja Michael Tkaciki autonoomia käsitlusele tuginedes ei saa NSV Liidu aegset Tatarstani pidada autonoomseks piirkonnaks.

Keskvõimu ebastabiilsus suurendab autonoomia väljakujunemise võimalusi. Mitmeid aastaid peale Nõukogude Liidu lagunemist ei suutnud Venemaa juhtkond kogu riiki kontrollida. Vaja oli uut poliitikat, mis suurendaks föderaalvõimule kuuletumist. Rein Taagepera artikli „Peaks Venemaa tükeldama“ peamiseks sõnumiks on: kuna Venemaa paljud regioonid on probleemsed ja ei allu keskvõimule, siis peaksid nad saama suveräänsuse/autonoomia, et kaoksid riigis valitsevad anarhia ja asümmeetria.¹⁹ Jeltsini poliitika nägi ette võimu suurt jagamist riigi eri osadele. Sellise „jagamispoliitika“ näiteks on Tatarstan, kes suutis Venemaa segasel sisepoliitilisel ajal keskvõimule kõige rohkem nõudmisi esitada, vältides relvastatud konflikti, mis oleks võinud Tšetšeenia eskujul tekkida. Seoses Venemaa Föderatsiooni probleemidega ja Tatarstani aktiivsusega tehti suuri edasiminekuid omariikluse poole. Katherine Garney sõnul on Tatarstani liidrid näinud vaeva, et luua piirkond, mis on poliitiliselt ja majanduslikult tugev ning iseseisev. Kaasanil õnnestus üheksakümnendatel Boriss Jeltsini nõrga eesistumise ajal saavutada oma eesmärgid, mille tulemusena sõlmiti Venemaaga kahepoolne leping aastal 1994.²⁰ Ebastabiilne demokraatlik režiim soosis

¹⁷ J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” *Generalitat de Catalunya* 2002, p 44.

¹⁸ J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” *Generalitat de Catalunya* 2002, p 44.

¹⁹ Taagepera, R. (2001) “Peaks Venemaa tükeldama” *Akadeemia*, 5, p 916-931.

²⁰ Graney, K (2007) „ Making Russia Multicultural: Kazan at Its Millennium and Beyond,” *Problems of Post-Communism*, 54, p 17.

autonoomia teket. Selleks ajaks oli saavutatud kõik seadusandliku autonoomia tunnused.

Tähtsad poliitilised võidud olid ka 1990. aastatel sõlmitud bilateraalsed lepingud Moskvaga ja referendum, milles Tatarstani elanikud hääletasid iseseisvuse poolt. Kirjalike kokkulepetega ja iseseisvusreferendumiga tagati juriidiline alus Tatarstani Vabariigile. Õiguslike kokkulepete saavutamist võib pidada üheks tähtsaimaks suveräänsuse suurenemise põhjuseks. Edasi sooviti liikuda täieliku iseseisvuseni. Balti riigid olid samuti enne iseseisvumise soovi väljendamist nõudnud 1980. aastatel lõpul autonoomseid õigusi. Näiteks isemajandamist. Edasi liiguti juba täieliku suveräänsuse juurde.

Demokraatlikus režiimis kujuneba autonoomia välja läbi kindlate etappide. Tähtsaimaks võib pidada läbipaistavid valimisi. Kataloonia võimalused seadusandliku autonoomia saavutamiseks võrreldes Tatarstaniga olid palju lihtsamad, kuna Hispaania liikus demokraatliku korra taastamise suunas. Võrreldes Tatarstaniga, mis saavutas autonoomia kiirelt peale N. Liidu lagunemist, võtsid protsessid Kataloonias rohkem aega.²¹

- a) 1977 – demokraatlikud valimised Hispaanias
- b) 1978 – Hispaania põhiseaduse vastuvõtmine
- c) 1979 – Kataloonia autonoomia statuut
- d) 1980 – valimised Kataloonias

”Autonoomia statuut kehtestab, et Generaliteet koosneb kolmest olulisest osast: parlament, Generaliteedi president ja Valitsuse täitevnõukogu.”²²

Politoloog Ferran Requejo tähtsustab oma artiklis 2004-2006 aastani aset leidnud Kataloonia põhiseaduslike reforme, mille tulemusena suurenes Kataloonia rahvuslike sümbole kasutamine Hispaanias. Suurenes omavalitsuse institutsioonide otsustusõiguse tase ning täpsustusid finantssuhted keskvõimu ja Kataloonia vahel.²³

²¹ J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” Generalitat de Catalunya 2002, p 53.

²² J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” Generalitat de Catalunya 2002, p 53.

2.3 Poliitiline ja majanduslik olukord Tatarstanis ja Kataloonias

2.3.1 Režiimi tutvustus

Tabel. 2 Demokraatia indeks²⁴

	Koht tabelis	Kogusumma	Valimisprotsess ja pluralism	Valitsuse toimimine	Osalus poliitikas	Poliitiline kultuur	Kodaniku-vabadused
Hispaania	18	8,16	9,59	7,86	6,11	8,13	9,12
Venemaa	107	4,26	5,25	3,21	5,00	3,13	4,71

Autonoomse piirkonna arengut mõjutab oluliselt asjaolu kui demokraatlik on riik, mille koosseisu kuulutakse. Demokraatia hindamiseks on välja töötatud indeks, mis iseloomustab taset läbi erinevate näitajate. Indeks annab demokraatiale hinnangu 60 küsimuses, mis on esitatud viie valdkonna kohta: valimised ja pluralism, valitsuse funktsioneerimine ja osavõtt poliitikaalust, poliitiline kultuur ja kodanikuõigused. Uuring hõlmab 165 riiki ja reastab need alates demokraatlikumatest. 2010 aasta andmete põhjal on Hispaania täisdemokraatlik riik ja sellistele kriteeriumidele vastab veel 25 riiki. Venemaal esineb nii demokraatia, kui autoritaarse korra tunnuseid ja riik on liigitatud hübriidrežiimi kuuluvaks. Tabelis toodud näitajate põhjal saab järeldada, et Venemaa on Hispaaniast tunduvalt ebademokraatlikum kõigis võrreldud valdkondades. Need valdkonnad peegeldavad olukorda riigis ja võib oletada, et autonoomse piirkonna vastavad näitajad ei erine oluliselt riigi kui terviku näitajatest. „Kas mitte-demokraatlikus riigis võib esineda autonoomia? Mõned autorid väidavad, et autoritaarses riigis pole võimu detsentraliseerimine võimalik, ning seetõttu pole ka autonoomia võimalik. Kuid isegi autoritaarsetes riikides eksisteerivad iseseisvad piirkonnad, mis tähendab et on loodud rahvuspõhised territooriumid, kohalike poolt juhitud valitsusasutustega ning neile antud otsustusõigusega kultuuri-, hariduse- ja mõnikord isegi majandus- ja poliitilistes küsimustes....“²⁵

²³ Requejo, F. (2010) “Revealing the dark side of traditional democracies in plurinational societies: the case of Catalonia and the Spanish Estado de las Autonomías”, *Nations and Nationalism*, 16, p 156-160.

²⁴ The Economist Intelligence Unit's Index of Democracy 2010

²⁵ Cornell, S. (2002) „Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia“, Department of Peace and Conflict Research, Report 61, p 3.

Autonoomsete piirkondadega seotud temaatika raamistiku paneb mõlemas riigis paika põhiseadus. Venemaa Föderatsiooni põhiseaduse artikkel 5 sätestab: ²⁶

1. Venemaa Föderatsioon koosneb vabariikidest, kraidest, oblastitest, föderaalsete tähtsusega linnadest, autonoomsetest oblastitest, autonoomsetest ringkondadest – Venemaa Föderatsiooni võrdõiguslikest subjektidest.
2. Vabariigil (riigil) on oma konstitutsioon ja seadusandlus. Krail, oblast, föderaalsete tähtsusega linnal, autonoomsel oblastil, autonoomsel ringkonnal on oma põhikiri ja seadusandlus.
3. Venemaa Föderatsiooni föderatiivne ülesehitus põhineb tema riiklikul terviklikkusel, riigivõimu ühtsel süsteemil, võimu ja volituste piiritlemisel Venemaa Föderatsiooni ja tema subjektide riiklike võimuorganite vahel, Venemaa Föderatsioonis elavate rahvaste võrdõiguslikkusel ja enesemääramisel.
4. Kõik Venemaa Föderatsiooni subjektid on suhetes föderaalsete riigivõimuorganitega võrdsed.

Hispaania põhiseaduse artikkel 2 sätestab:

1. Põhiseadus on Hispaania lahutamatu ühtsuse aluseks, tunnustades ja tagades rahvustele ja regioonidele, millest riik koosneb, isevalitsemise õiguse ning rõhutades riigi piirkondade omavahelist solidaarsust. ²⁷

Vladimir Putini võimuletulekuga 2000. aastal algas Venemaal suurte ümberkorralduste aeg, mis puudutas kõiki riigi valdkondi. Uue presidendi esimeseks tähtsaks eesmärgiks sai autonoomsete regioonide nõrgestamine ja keskivõimu tugevdamine. See poliitika erines täielikult Boriss Jeltsini omast, kes lubas suuri õigusi kõikidele Venemaa regioonidele. Üks suuremaid probleeme keskuse ja subjektide vahelistes suhetes osutusid varem Moskva ja Tatarstani vahel sõlmitud lepingud. Kõiki sõlmitud kokkuleppeid iseloomustas asjaolu, et neid oli võimalik murda või vastavalt soovile muuta. Seetõttu võib pidada Kaasani poliitikat autonoomia saavutamise alguses mingil määral läbikukkunuks.

Putin pidas oma riigi ühtsustamisstrateegia juures oluliseks luua seitse föderaalset piirkonda, üheks neist oli Volga ringkond, mis hõlmanuks Tatarstani. 2002. aasta lõpuks suutis Putini esindaja piirkonnas Sergei Kirienko, endine peaminister, veenda Tatari valitsust vastu võtma 357 muudatusettepanekut, et vähendada vastuolusid

²⁶ <http://www.constitution.ru/en/10003000-02.htm> 12.04.2012

²⁷ http://www.lamoncloa.gob.es/IDIOMAS/9/Espana/LeyFundamental/titulo_preliminar.htm 10.04.2012

Venemaa Föderatsiooni ja Tatarstani Vabariigi põhiseaduste vahel. Paljud 1994. aasta kokkuleppe punktid jäid muutmata, kaasa arvatud piiratud autonoomia säte.²⁸ Putini tegutsemine Tatarstani suhtes näitab hästi tema praegust poliitikat Venemaa ühtlustamisel. Järjest raskemaks muutub Tatarstanil edukas funktsioneerimine riigina ja arvatavasti on Venemaa presidendi eesmärgiks piirkonna suveräänsust veelgi vähendada. Kuigi Putini poliitika eesmärgiks on riigi ühtlustamine, võib see kaasa tuua vastupidiseid tagajärgi. Rahvas, kellelt võetakse ära iseseisvus, võib hakata relva jõul vastu. Seetõttu leian, et praegune õiguste vähendamine on väga ohtlik nii tatarlaste kui ka venelaste jaoks.

Võrreldes Katalooniaga on Tatarstani poliitiline olukord viimase kümne aasta jooksul tunduvalt halvenenud. Kataloonias on läbi viidud mitmeid referendumeid, mis on laiendanud autonoomiat. Korraldatud referendumid on eelduseks täielikule iseseisvusele. Tatarstani olukord on halvenenud eelkõige **keskvõimu mõju tugevnemise tõttu** ja väljavaated iseseisvuseks on väikesed. Tatarlased peaksid olema ülimalt ettevaatlikud keskvõimu poliitika suhtes, et säiliks praegune autonoomia.

Tabel. 3 Tatarstani ja Kataloonia poliitika

Autonoomne piirkond		
	<u>Tatarstan</u> ²⁹	<u>Kataloonia</u> ³⁰
Põhiseaduse vastuvõtmine	1992	2006 (Kataloonia autonoomia statuut)
Riigipea 2012 aastal	President (Rustam Minnikhanov), valib rahvas	Generaliteedi president, ühtlasi ka valitsusjuht (Artur Mas i Gavarró), valib rahvas parlamendivalimistel

²⁸ Kaloudis, S. (2007) „The Institutional Design of Russian Federalism: A Comparative Study of Three Republics; Tatarstan, Dagestan, and Chechnya,“ *Journal of Post-Soviet Democratization*, 15 (1), p 143.

²⁹ <http://tatarstan.ru/eng/> 04.04.2012, <http://www.tatarstan.eu/> 04.04.2012,

http://www.kcn.ru/tat_en/tatarstan/index.htm 04.04.2012

³⁰ http://www.gencat.cat/index_eng.htm 04.04.2012, J. Pages, R. Lobo, A. Fluvia, “Political autonomy in Catalonia,” Generalitat de Catalunya 2002, p 53-76.

Valitsus	Täidesaatev võim, juhib peaminister (Khalikov Ildar Shafkatovich), 26 liiget, 5 aastaks	Vastutab poliitika kujundamise eest, president on valitsusjuht, valitakse iga 4 aasta järel
Parlament	Riiginõukogu, 100 liiget, valitakse viieks aastaks, 7% valimiskünnis	Peamine rahva esindaja, võtab vastu riigieelarve, kontrollib valitsust, valitakse iga 4 aasta järel, 135 saadikut
Suuremad parteid	Tatarstani Rahvuslik Iseseisvuspartei, Tatarstani Vabariiklik partei	Lähenemise ja Ühtsuse partei, Kataloonia Vabariiklik Vasakpartei, Rahvapartei
Kohtusüsteem	Konstitutsioonikohus, Riigikohus (kriminaalasjad), Arbitraaži kohus (majandus)	Ülemkohus ja Riigiprokuratuur (<i>The Supreme Court of Justice and the Public Prosecutor of Catalonia</i>), Justiitsnõukogu
Teised iseloomulikud institutsioonid	Kaasani garnisoni sõjaväekohus, kohalikud omavalitsused	Oma politsei, kohalikud omavalitsuslikud institutsioonid

2.3.2 Majandus

Sarnaselt Katalooniaga, mis on Hispaania üks jõukamaid piirkondi, on Tatarstan suutnud luua küllaltki edukalt toimiva majandussüsteemi, mis muudab piirkonna võrreldes teiste aladega jõukamaks. „... Tatarstani ja teiste maavarade poolest rikaste vabariikide poliitikutud pidasid tähtsaks majanduslikku autonoomiat...“³¹ Tatarstanile kuuluvad arvestatavad naftavarud, heal järjel on nii tööstus kui põllumajandus ja see on aidanud kaasa piirkonna kiirele majanduslikule arengule. Tähtsaimateks riiklikeks ettevõteteks on Tatneft ja Kamaz. 2010. aastal moodustas Tatarstani majandusest 44% tööstus, 14% kaubandus, 10% ehitus, 8% transport, 5% põllumajandus, 19% muud majandusharud³². Piirkonna jõukus võimaldab olla vähem sõltuv Venemaast ja arendada majandussuhteid teiste riikidega. Kuigi võib rääkida küllaltki iseseisvast piirkonnast, kehtivad mitmed tähtsad piirangud. „Peamiste maavarade müük oli Moskvast kontrollitud. Load kohalike ressursside kasutamiseks sõltusid föderaalset otsustusprotsessist Jõupingutused arendada sidemeid teiste välisriikidega olid samuti föderaalset tasandil mõjutatavad. Tatarstani leping Moskvaga lubab vabariigil

³¹ Slocum, J. (1999) „A Sovereign State within Russia? The External Relations of the Republic of Tatarstan”, *Global Society: Journal of Interdisciplinary International Relations*, 13, p 59.

³² http://www.wermutham.com/fileadmin/user_upload/WAM_Investor_Day_September_2011/1115-1215_1_2011-09-15_Presentation_of_the_RT_eng_pdf 01.05.2012

välisriikidega kaubitseda juhul, kui see vastab föderaalsetele ja keskvõimu poliitikale.³³ Tatarstan teeb koostööd paljude maailma piirkondadega, kaubandussuhted on loodud rohkem kui 100 riigiga. Majandussuhetes ja poliitilises koostöös rõhutab Tatarstan vajadust hoida mõistlik tasakaal nii lääne, kui ka ida partneritega.

Kataloonia majanduse arengu aluseks on piirkonda läbiv transiit, arenenud tööstus ja põllumajandus ning olulist osa piirkonna majanduselus etendab turism läbi teenindussektori. 2010. aastal moodustas Kataloonia majandusest 1,4% põllumajanduslik tootmine, 19,3% tööstus ja 70,4% teenindussektor, 8,9% ehitussektor³⁴. Kõige suuremat kasvu võib oodata tööstuses, mille keskuseks on Barcelona linn. "Tööstuslik tegevus on väga oluline kogu Kataloonia majanduses, eriti keemia-, toidu-, energia-, metalli- ja transpordi sektorites. Viimastel aastatel on rohkem tähelepanu pööratud logistikale ja teadmispõhisele majandusele, mis on iseloomulik käitumine kogu Euroopas."³⁵ Nii Katalaania kui ka Tatarstan omavad tugevat iseseisvat majandust, mis ei sõltu föderaalvõimu toetusest. See on üks peamisi seadusandliku autonoomia tunnuseid.

2.4 Tatarstani ja Kataloonia tulevikuväljavaated

Katalaanide viimastel aastatel korraldatud referendumid näitavad selgelt iseseisvumise soovi. Selle põhjuseks võib pidada majanduslikku jõukust, tugevat rahvustunnet ja iseseisva välispoliitika kujundamist. 2008. aastal Ameerika Ühendriikidest alanud majanduskriis on Hispaania keskvõimu tugevalt nõrgestanud. Suur võlakoormus on Hispaania föderaalvõime sundinud tegema poliitiliselt ebapopulaarseid otsuseid. Majanduslikult ebastabiilne olukord riigis on suurendanud jõuka Kataloonia survet keskvõimule suurema suveräänsuse andmiseks.

Putini uus võimuletulek 2012. aastal võib soodustada Venemaa senist jäika ja karmikäelist poliitikat, mis ei võimalda tatarlastel suuremat autonoomiat saavutada. 2011. aasta Economist Intelligence Unit poolt koostatud demokraatia indeksi kohaselt on Venemaa langenud hübriidrežiimist autoritaarsesse korda, mis näitab selgelt olukorra

³³ Bahry, D. (2005) „The New Federalism and the Paradoxes of Regional Sovereignty in Russia”, *Comparative Politics*, 37, p.

³⁴ http://www20.gencat.cat/docs/economia/70_Relacio_Inversors/arxiu/Investors_EnglishOK-1.pdf

01.05.2012

³⁵ <http://www.gencat.cat/catalunya/eng/coneixer-economia.htm> 01.05.2012

halvenemist³⁶. 2010. aasta andmete kohaselt asus Venemaa tabelis 107 kohal, 2011. aastal 117 kohal. Suurim langus on toimunud valimisprotsessi ja kodanikuaktiivsuse arvestuses. Viimastel aastatel ei ole Tatarstanis suuremaid muudatusi või referendumite toimunud, seega võib väita, et püütakse hoida **olemasolevat autonoomiat**.

Kataloonia tulevikku määravad mitmed tegurid: tulevased iseseisvusreferendumid, majandusliku edu jätkumine, Hispaania teised ebastabiilsed piirkonnad (näiteks Baskimaa) ja rahvusvaheline reageering suveräänsuspüüdlustele. Välispoliitiliselt oluline Kataloonia jaoks on Euroopa Liidu seisukoht. Leian, et eksisteerib reaalne võimalus, et Kataloonia võib lähima 10.aasta jooksul iseseisvuda.

Tatarstani võimalused saavutada suveräänsus on väikesed. Venemaa keskvoim on järjest tugevnenud ja autoritaarsus süvenenud. Kogu poliitiline ja majanduslik võim on Venemaal koondunud väikese grupi inimeste kätte ning see ei soosi autonoomia süvenemise protsesse. Tegeletakse rohkem kultuuriliste küsimustega ja püütakse hoida häid suhteid föderaalvoimuga, et ei tekiks sarnaselt mõne teise Venemaa piirkonnaga relvastatud konflikte, mis pärsiksid piirkonna majandusedu. Võimalike iseseisvuspüüdlusi ei soosi Tatarstani geograafiline asend. „Kuigi vähemusrahvused ja seeläbi autonoomsed piirkonnad asuvad tavaliselt riigi äärealadel, ei ole see alati nii, nagu näiteks Tatarstan või Baškiiria Venemaa Föderatsioonis. Lisaks on väga oluline, kes on autonoomse piirkonna naabriteks. Kui piirkond on eraldatud välismaailmast, siis tõenäosus eraldumiseks ja konfliktideks on väike. Majanduslikult oleks uuel riigil raske suhteid korraldada ja poliitiliselt ollakse tunduvalt rohkem sõltuv riigist, kuhu varem kuuluti ja kellega ei olda tõenäoliselt sõbralikes suhetes eraldumise tõttu.“³⁷

Võrreldes Katalooniaga on Tatarstani autonoomia püsinud suuremate muutusteta. Kättevõidetud kultuurilised ja majanduslikud õigused on inimeste rahulolu piirkonnas kasvatanud ja aidanud kaasa Venemaa territoriaalse ühtsuse säilimisele. Kaheldav on, et Tatarstan suudaks keskvoimult suuremaid õigusi välja nõuda. Praeguses olukorras võiks uute nõudmiste esitamine olukorda halvendada.

³⁶http://www.sida.se/Global/About%20Sida/S%C3%A5%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf 01.05.2012

³⁷ Cornell, S. (2002) „Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia“, Department of Peace and Conflict Research, Report 61, p 18-19.

KOKKUVÕTE

Poliitikateadustes mõistetakse termini autonoomia all osaliselt iseseisvaid territooriume, millel on olemas eraldiseisvad seadusandvaid- ja valitsemisorganid. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli võrrelda erinevate parameetrite kaudu kahte autonoomset piirkonda Katalooniat Hispaania Kuningriigis ja Tatarstani Venemaa Föderatsioonis ning prognoosida piirkondade tulevikuväljavaateid, läbi režiimi mõju.

Töö esimeses peatükis on kajastatud mitmete politoloogide teoreetiline käsitlus autonoomiast. Bakalaureusetöös võtsin aluseks professor Michael Tkaciki definitsiooni, kelle seisukohti on täiendatud professor Hans-Joachim Heintze ja politoloog Ruth Lapidoth'i käsitlusega. M. Tkacik jagab autonoomia viieks astmeks ning defineerib seadusandliku autonoomia mõiste, mis on autonoomia kõige kõrgem aste. Seadusandliku autonoomiaga piirkonnad on saanud riigi keskvõimult laialdased volitused ja suure otsustusõiguse tegutsemiseks. Seadusandliku autonoomiat tuleb M. Tkacik'i ja R. Lapidoth'i käsitluse kohaselt uurida läbi poliitilise, majandusliku, kultuurilise iseseisvuse.

Töö teises peatükis on antud ülevaade Tatarstani ja Kataloonia autonoomia väljakujunemisest, praegusest olukorrast ja tulevikuväljavaadetest läbi erinevate seadusandlikule autonoomiale omaste tunnuste ning režiimi tüübi. Mõlema piirkonna tänapäevase autonoomia väljakujunemisprotsessis oli palju sarnasusi. Protsess algas režiimi vahetusest riigis, mõlemal juhul asendus autoritaarne kord demokraatliku korraga, mis võimaldas läbi referendumite korraldamise osalise suveräänsuse saavutamist. Edasine areng on piirkondadel olnud erinev. Kataloonia areng on olnud stabiilsem, kuna piirkond asub demokraatlikus Hispaanias. Toimunud on mitmed referendumid ja laienenud piirkonna õigused. Tatarstani autonoomia areng on olnud vähem märgatav, kuna piirkond asub režiimis, mis on aastatega autoritaarsemaks muutunud. Tatarstani on mõjutanud Venemaa keskvõimu ebastabiilsus, eelkõige president Boriss Jeltsini ajal. 1990. aastatel saavutati küllaltki laialdane autonoomia, mis andis osalise vabaduse sise- ja välispoliitilistes otsustes, majanduses ja kultuuriküsimustes. Peale Vladimir Putini võimuletulekut ei ole Tatarstani autonoomses piirkonnas suuri muutusi toimunud. Samas on mõlemad piirkonnad oma riigis

majanduslikult edukad, mis kindlustab neile soodsama positsiooni keskvõimuga lävimisel.

2010. aasta demokraatia indeksi kohaselt kuulub Hispaania täisdemokraatlike riikide hulka, Venemaa kuulub hübriidrežiimi ehk esineb nii demokraatia kui autoritaarse korra elemente. 2011. aasta andmete kohaselt loetakse Venemaa autoritaarsete riikide hulka. Kataloonia tulevikku mõjutavateks teguriteks on tulevased iseseisvusreferendumid, Hispaania poliitiline ja majanduslik olukord ning rahvusvaheline reageering suveräänsuspüüdlustele. Välispoliitiliselt oluline Kataloonia jaoks on Euroopa Liidu seisukoht. Leian, et eksisteerib reaalne võimalus, et Kataloonia võib lähima 10 aasta jooksul iseseisvuda.

Tatarstani võimalused saavutada suveräänsus on väikesed. Venemaa keskvõim on järjest tugevnenud ja autoritaarsus süvenenud. Kaheldav on, et Tatarstan suudaks keskvõimult suuremaid õigusi välja nõuda. Praeguses olukorras võiks uute nõudmiste esitamine olukorda halvendada.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajakirjad:

Bahry, Donna (2005) „The New Federalism and the Paradoxes of Regional Sovereignty in Russia”, *Comparative Politics*, 37, p 127-146;

Cornell, Svante (2002) „Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia“, Department of Peace and Conflict Research, Report 61(doktoritöö);

Kaloudis, Stergos (2007) „The Institutional Design of Russian Federalism: A Comparative Study of Three Republics; Tatarstan, Dagestan, and Chechnya“, *Journal of Post-Soviet Democratization*, 15 (1), p 139-151;

Lapidoth, Ruth (2001) „Elements of Stable Regional Autonomy Arrangements“, *Centrum für angewandte Politikforschung*, p 1-48;

Légaré, Andre, Suksi, Markku (2008) “Rethinking the Forms of Autonomy at the Dawn of the 21st Century”, *International Journal on Minority and Group Rights*, 15, p 143-155;

Requejo, Ferran (2010) “Revealing the dark side of traditional democracies in plurinational societies: the case of Catalonia and the Spanish *Estado de las Autonomias*”, *Nations and Nationalism*, 16, p 148-160;

Slocum, John (1999) „A Sovereign State within Russia? The External Relations of the Republic of Tatarstan”, *Global Society: Journal of Interdisciplinary International Relations*, 13, p 49-75;

Taagepera, Rein (2001) „Peaks Venemaa tükelduma“, *Akadeemia*, 5, p 916-931;

Tkacik, Michael (2008) "Characteristics of Forms of Autonomy", International Journal on Minority and Group Rights, 15, p 369-401.

Raamatud:

Ackren, Maria. "Conditions for Different Autonomy Regimes in the World", Abo Akademi University Press, 2009;

Josep Pages, Ricard Lobo, Armand Fluvia, "Political autonomy in Catalonia," Generalitat de Catalunya 2002;

Raymond Catt, „Hispaania ajalugu,“ Tallinn: Valgus 2006;

Suksi, Markko „Auntnomy: Applications and Implications,“ Holland: Kluwer Law International, 1998.

Interneti allikad:

http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf (2010. aasta demokraatia indeks)

http://www.sida.se/Global/About%20Sida/S%C3%A5%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf (2011. aasta demokraatia indeks)

http://www.wermutham.com/fileadmin/user_upload/WAM_Investor_Day_September_2011/1115-1215_1_2011-09-15_Presentation_of_the_RT_eng_.pdf (Tatarstani majandus)

<http://tatarstan.ru/eng/about.html> (Tatarstani üldandmed)

<http://www.gencat.cat/catalunya/eng/coneixer.htm> (Kataloonia üldandmed)

<http://tatarstan.ru/eng> (Tatarstani riiklik ülesehitus)

<http://www.tatarstan.eu> (Tatarstani üldandmed)

http://www.kcn.ru/tat_en/tatarstan/index.htm (Tatarstani üldandmed)

http://www.gencat.cat/index_eng.htm (Kataloonia riiklik ülesehitus)

http://www.lamoncloa.gob.es/IDIOMAS/9/Espana/LeyFundamental/titulo_preliminar.htm (Hispaania põhiseadus)

<http://www.constitution.ru/en/10003000-02.htm> (Venemaa Föderatsiooni põhiseadus)

<http://russiatrek.org/about-russia-overview> (üldandmed Venemaast)

<http://www.usefoundation.org/view/> (üldandmed Venemaast)

<http://tatarstan.ru/eng/about/international.htm> (Tatarstani välispoliitika)

<http://www.gencat.cat/catalunya/eng/coneixer-economia.htm> (Kataloonia majandus)

<http://www.catalanviews.com/node/15> (Kataloonia välispoliitika)

<http://larepublicacatalana.wordpress.com/2012/04/16/the-poverty-of-spainla-miseria-despanya/> (Kataloonia majandus)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> (Venemaa üldandmed)

http://www20.gencat.cat/docs/economia/70_Relacio_Inversors/arxius/Investors_English OK-1.pdf (Kataloonia majandus)

<http://en.rian.ru/business/20091021/156545994.html> (Venemaa majandusest)

SUMMARY

Case Study of Autonomous Regions based on Russian Federations Federal Subject of Republic of Tatarstan and the Autonomous Entity of Catalan in the Kingdom of Spain

Indrek Halilov

In the 21st century, the definite quantity of autonomous regions is contested due to political ambiguity, but the general estimation is that there are under fifty. Autonomous regions with a limited range of legislative and executive power can be defined by several parameters. Primarily historical development, geographical position, ethnic homogeneity, subsidiarity principle and the future outlook of independence. Regarding autonomous regions, there are ones located, both in democratic countries (e.g. United Kingdom, Denmark, Finland), and in non-democratic countries (e.g. Iraq, China).

The aim on this undergraduate thesis, is to analyse and to compare autonomous regions, located inside the territory of democratic *vis-a-vis* non-democratic countries. The thesis, will compare two variables; The Republic of Tatarstan, the federal subject of the Russian Federation and the autonomous entity of Catalan in the Kingdom of Spain.

The research, will analyse the differences of regional autonomy, regarding its geographical and political position, either in a democratic or a non-democratic region. Secondly, it will analyse the interests of the central Governments, regarding their strategy on the enlargement or further restrictions, for the autonomous entity. Thirdly, it will study how the autonomous regions have used the power given to them, and what are there perspectives for the future. The thesis paper, will use both qualitative and quantitative research methods to analyse and compare the independent variables which affect the two autonomous regions.

The hypothesis is – The preconditions and “true” reasons for an autonomous region to rise from the cradle are quite similar, but regarding further development of the regions, then the autonomous entities in democracies are more likely to gain more power and stability, than the ones in non-democracies.

In the research, in order to compare the two autonomous regions, there is a need to analyse the following independent variables: the historical process of regional development, geographical position, population variance, economical power, foreign policy goals, stability of the central power, and the extent of sovereignty given.

The research is divided into two parts. The first part will analyse the theoretical definition of an autonomous region. In the second part, the two autonomous regions will be compared, regarding their historical development, their current political and economical situation as well as their future perspectives. Finally, the paper will make assumptions, regarding the possibility of these autonomous regions of becoming independent countries as well as the scope of threats which could occur in the case of devolution.